

Asutawa Kogu

2. istungjärk. **Protokoll nr. 75 (48).** 1919. a.

Asutawa Kogu koosolek 21. oktoobril 1919. a. kell 4 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 96 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **O. Strandman**, rahaminister **J. Kukk**, põllutöominister **Th. Pool**, siseminister **A. Hellat**, töö- ja hoolekandeminister **A. Palwadre**.

P ä e w a k o r d :

1. Riigikohtu seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Maarahwa liidu rühma ettepanek, Wabariigi Walitsusele ülesandeks teha riiklikkude asutuste ja ametkondade kawand kokku seada.

3. Täiendaw määrus 1919. a. II poolaasta riigi eelarwe-summade tarwitamise kohta — III lugemisel.

4. Seaduseelnõu rahwahääletamise ja rahwa seaduste algatusõiguse kohta — III lugemisel.

5. Seaduseelnõu õpetajate palgamääruse § 15. märkus I muutmise kohta — akl.-te A. Weiderman'i, W. Päts'i, E. Nipman'i ja J. Piiskar'i ettepanek.

6. Eesti teaduste akadeemia seadlus — hariduskomisjoni ettepanek.

7. Kohtuministeeriumi väljaminekute eelarwe 1919. a. II poole kohta — rahasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Birk**.

Sekretäari kohal abisekretäär **A. Jürman**.

Koosolek algab kell 5 p. l.

Juhataja **A. Birk**: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Tänapäewakord on rahwaesitajatele kätte saadetud.

1. Riigikohtu seadus — redaktsiooni komisjoni aruandja redaktsioon. **W. Ernits** (loeb): „Asutawa Kogu poolt 21. oktoobril 1919. a. wastuwõetud Riigikohtu seadus:

§ 1. Riigikohus teostab wabariigis ülemat kohtuwõimu endise Wene senati

kohta käiwate seaduste määratud piirides ja alustel, ühes nende täienduste ja muudatustega, mis teisiti otsustanud wabariigi seaduslikud walitsemise alused, wabariigis makswad seadused ja määrused ning käesolew seadus.

§ 2. Riigikohtu esimeheks ja liigeteks wõiwad olla isikud, kes peale kõrgema õigusteadusliku hariduse omandamise on vähemalt kümme aastat pidanud kohtu ehk advokaadi praktikat.

Asutaw Kogu wõib üksikutel juhtumustel sellest erandid teha.

§ 3. Riigikohtu üleüldine koosolek määrab oma liigete hulgast Riigikohtu abiesimehe, samuti ka üksikute osakondade juhatajad ja liikmed, nende walimisi iga aasta uuendades.

T ä h e n d u s. Üks Riigikohtu liige wõib kahes osakonnas liikmeks olla.

§ 4. Riigikohtu liigete wolitused kestawad kaks aastat Asutawale Kogule järgnewa seadusandliku koja kokkuastumisest arwates.

§ 5. Riigikohtu liikmed saawad palka Wabariigi Walitsuse liigete palga suuruses.

§ 6. Riigikohtu istumistel arutatakse asju kas üleüldisel koosolekul ehk ühes osakondadest asjade alluwuse järele. Osakondi on kolm: tsiwiil-, kriminaal- ja administratiiwasjade jaoks.

§ 7. Riigikohtu esimehel on õigus ühe osakonna liikmeid teise komandeerida juhtumustel, kui osakonnas nõutaw arw liikmeid puudub ehk mõni osakonna liige istumisest osa ei saa wõtta.

§ 8. Riigikohtu üleüldisel koosolekul on õigus eelmises (7) paragrahwis nimetatud juhtumustel ringkonnakohtu esimeest, tema abisid ja rahukogu esimehi ning Tartu ülikooli õigusteaduse professorid täisõiguslikkude liigetena istumistele kutsuda, kuid osakonda mitte üle ühe, üleüldisele koosolekule mitte üle kahe.

§ 9. Üleüldine koosolek on otsuswõimuline, kui vähemalt 5 liiget koos on, esimees ehk tema abi ja kaks alalist liiget ühes arwates.

Tä h e n d u s. § 3. ettenähtud juhtumusel wõtawad osa üleüldisest koosolekust ainult alalised liikmed.

§ 10. Osakonna koosolek on otsuswõimuline, kui koos on vähemalt kolm liiget, juhataja ja üks alaline liige ühes arwatud.

§ 11. Wabariigi Walitsuse liikmed ja asemikud, kohtuminister ühes arwatud, annawad Riigikohtu istumistel seletusi üleüldistel alustel ainult asjaosalistena oma ametkondade asjus.

§ 12. Riigikohtul on oma kantselei, mis allub Riigikohtu esimehele, kes määrab ametisse sekretärid ja teised ametnikud.

§ 13. Riigikohtu prokurööri kohuseid täidab wabariigi prokuröör ehk tema abid, sõjakohtute asjus (seaduse § 16) aga sõjaprokuröör ehk tema abid.

§ 14. Arutamisele tulewa asja ettekandjaks on üleüldise koosoleku istumistel esimees ehk tema määramisel üks liigest, osakonna koosoleku istumistel osakonna juhataja ehk tema määramisel üks osakonna liigestest.

§ 15. Tsiwiilosakonnal on endise Wene senati tsiwiildepartemangu, kriminaalosalakonnal — kriminaaldepartemangu õigused ja kohustused.

§ 16. Kriminaalosalakonnal on peale eelmises (15) paragrahwis nimetatud ülesannete endise Wene pea-sõja- ja peamerekohtu õigused ja kohustused wastawate sõjakohtute seaduste korras ja alustel.

§ 17. Administratiivosakonnal on endise Wene senati esimese, teise, kohtu- ja herolddepartemangude õigused ja kohustused. Peale selle alluwad temale:

a) kaebused rahukogude otsuste peale seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise asjus rewisjoni korras;

b) kaebused administratiwasjus rahukohtunikkude ja rahukogude otsuste peale 12. weebruari 1919. a. administratiwkohtu seaduse („Riigi Teataja“ nr. 10 — 1919. a.) korras ja alustel;

d) lootuseta riigi rahaliste nõudmiste mahakustutamine riigi kontrollnõukogu ettepanekul, kui summa suurus üle 10.000 marga;

e) riigikontrolli kohta käiwa 5. weebruari 1919. a. seaduse („Riigi Teataja“ nr. 9 — 1919. a.) § 12. p. f ettenähtud riigi kontrollnõukogu otsuste kinnitamine, kui summa suurus on üle 10.000 marga.

§ 18. Riigikohtu üleüldisele koosolekule alluwad esimeses ja lõpulikus astmes

peale sellekohastes seadustes ettenähtud asjade: a) asjad, mis endise Wene riiginõukogu seaduse § 68 p. 5 põhjal riiginõukogu esimese departemangu käes lõpulikult olid otsustada; b) wabariigi walitsemise ajutise korra §§ 19. ja 20. ettenähtud korras Asutawa Kogu ja Wabariigi Walitsuse liigete kuriteod ning wabariigi wägede ülemjuhataja ja tema staabiülema, riigikontrolööri, wabariigi prokurööri, Riigikohtu liigete ja wabariigi väljamaa diplomaatiliste esitajate riiklikud kuriteod. Nimetatud kuritegude arutamisel talitab Riigikohus üleüldisel alusel kriminaalkohtupidamise seaduse korras.

§ 19. Otsused Riigikohtu koosolekute istumistel tehakse korras, nagu see endise Wene senati kassatsioonidepartemangude kohta sellekohastes seadustes ette nähtud, ja on lõpulikud.

§ 20. Üleüldisel koosolekul on endise Wene senati üleüldise koosoleku (общее собрание), ühendatud koosolekute (соединенное присутствие), eriliste koosolekute (особое присутствие) ja kõrgema distsiplinaarkoosoleku (высшее дисциплинарное присутствие) õigused ja kohustused.

§ 21. Seaduste, määruste ja korralduste väljakuulutamine ja algtekstide koondamine ja alalhoidmine läheb Riigikohtu kätte Wabariigi Walitsuse poolt määratawast tähtajast alates.

§ 22. Riigikohtu asukohaks on Tartu.

§ 23. Käesolewa seaduse jõusseastumiseega kaotab 1. aprilli 1919. a. seadus kõrgema Riigikohtu kohta („Riigi Teataja“ nr. 22 — 1919. a.) oma makswuse.“

Panen ette kinnitada Riigikohtu seaduse tekst nii, nagu ta siin ette kantud.

Juhataja **A. Birk**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on redaktsioon kinnitatud.

2. Maarahwa liidu Sekretäär A. rühma ettepanek, Jürman (loeb):
Wabariigi Walitsusele ülesandeks teha riiklikkude asutuste ja ametkondade kawand kokku seada.
 Maaliidu rühma ettepanek. Ülesanne Wabariigi Walitsusele. Eesti wabariigi walitsemise ajutise korra § 11 punkt g põhjal annab Asutaw

Kogu Wabariigi Walitsusele järgmise ülesande: Wabariigi Walitsus on kohustatud 15. nowembriks 1919. a. ette panema Asutawale Kogule kõikide olemas-

olewate Eesti wabariigi riiklikkude asutuste ja ametkohtade kawandi, milles oleks tähendatud: 1) asutus (ametkoht); tema alluwus, kui temast kõrgem asutus olemas; tema ülesanded ja täielik wõimupiiir; isiklik kokkusead; iga ametniku palgamäär; 2) seadused, mille põhjal wastaw asutus ehk ametkoht töötab.

Asutawa Kogu juhatusel. „Ülesannet Wabariigi Walitsusele“ palume Asutawale Kogule wastuwõtmiseks ette panna ja seda ettepanekut tänasesse Asutawa Kogu istumise päewakorda üles wõtta. Akl.-d: Jüri Uluots, K. Ipsberg, A. Jürman.

Juhataja **A. Birk**: Meie kodukorra põhjal tuleb iga sisseantud ettepaneku kohta seisukoht wõtta. Selle juures antakse sõna kahele poolt ja kahele wastu.

J. Uluots (maal.): Ma räägin pärastpoole selle ettepaneku kohta weel sisuliselt ja pikemalt. Praegu aga arwan ma, et see küsimus, mis siin üles wõetud, on küllalt wäärt, et seda sisuliselt wõiks arutada ja tuleks arutada. Meil on nimelt juba ligi aasta sellest ajast möödas, kui meie oma riiklikkude asutuste loomisele asusime ja senni ei ole see töö weel mitte lõppenud, selle wastu — on meil just praegu käes edasiehitamise töö, seadusandlik töö. Selleks aga, et seda uut seadusandlikku tööd saaks ühendada sellega, mis juba tehtud on, on minu arwates tarwis teada, mis meil juba tehtud on ja missugused asutused meil praegu juba tegewuses on. Seda wõime meie ainult siis teada, kui meil on walitsuse poolt antud andmed selle kohta, missugused asutused meil olemas on. See on üks põhjus, mille pärast see küsimus, mis siin ette kantud, üles on tõstetud. Ma käsitan weel pärast teisi küsimusi, kui meie selle ettepaneku sisulisele arutamisele oleme asunud. Ma igatahes palun selle rühma nimel ja poolt, kelle esitajana ma esinen, seda küsimust sisulisele arutamisele wõtta.

Juhataja **A. Birk**: Ettepanek on tehtud, et Asutaw Kogu selle küsimuse arutamisele kohe asuks. (Häälletakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud küsimus otsekohe arutamisele wõtta.

J. Uluots (maal.): Austatud rahwasadikud! Ligi aasta jooksul oleme meie

jõudnud oma riikliku aparaadi töötama panna. Meil on asutused, wäga mitmed riiklikud orgaanid, ja tõenduseks sellele, et need orgaanid kuidagiwiisi on töötanud ja töötawad, on meie riiklik olemasolu ise. Kuid ühes sellega ei saa tähelepanu pööramata jätta järgmiste asjaolude peale. Mitmes ministeeriumis ja üldise nähtusena on see asjaolu, et meie üksikute asutuste alluwust teistele asutustele, nende wõimupiire, nende isiklikku kokkuseadet ei tea, niisama ka seda mitte, missuguse seaduse ja korralduse põhjal nad töötawad, ja missugused käsud ja korraldused neid elule on äratanud. Teisest küljest teame meie asjaolusid, et ühed ja needsamad asutused täidawad ühte ja neidsamu ülesandeid. See on korraliku riikliku majapidamise ja riigi ehitamise seisukohalt ebaloomulik nähtus. Weel rohkem — meie peame seda tõsiasja tunnistama, et ametasutused; mis praegu olemas, saladuskattega on kaetud. Meie ei tea mitte, missugused asutused, missugused orgaanid meie riigis töötawad, nad on meile sagedasti tundmata, kui Aafrika riiklikud asutused; seda aga ei wõi meie mitte loomulikult nähtuseks pidada ja ei wõi seda mitte lubada. Kuid on peale nende põhjuste olemas weel praktilised kaalumised, mis selle ettepaneku tarwidust tõendawad ja põhjendawad. Mina juhiksin ainult kahe praktilise põhjuse peale tähelepanu. Esimene neist seisab selles, et meie oma riigi põhiseadust luues ja oma riiki üldse korraldades peame teadma, mis meil juba olemas on, ja kuidas korda tuleks muuta, täiendada, wõi kuidagiwiisi reformeerida. Muidu meie aga seda teada ei saa, kui meie mitte walitsuse käest andmeid pole kogunud ja saanud selle kohta, missugused asutused meil on, missuguste seaduste põhjal nad töötawad, missugune isiklik kokkusead neil on jne. Teine asjaolu, mille peale meie tähelepanu tahaksime juhtida, on järgmine. Meie teame, et üldine riigieelarwe wastuwõtmisel ja arutamisel on. Meie aga ei saa üldist eelarwet mitte arutada ega otsustada, kas see wõi teine wäljaminek on otstarbekohane, kui meie mitte ei tea neid asutusi, kelle kätte wastawad summad tarwitada antakse, ja kui meie mitte ei tea seda, kui palju inimesi, ja mis nende palgad on, kes teatawates asutustes töötawad. Nõnda siis, need kaks praktilist tarwidust nõuawad, et meie ettepanek wastu wõetaks. Küsimus seisab selles, kas küllalt otstarbekohane on seda üles-

annet walitsuse peale panna. Põhiseaduse seisukohast selle wastu wasturääkimisi ei võiks olla — ajutise walitsemise korra § 15. põhjal on ära tähendatud, et walitsusele võib ülesandeid teha, ja praegu meie sarnast ülesannet teeme. Võiks ainult esile tuua seda asjaolu, et walitsus on teiste töödega koormatud ja võimatu on tal seda ülesannet täita. Kuid ma arwan: üksikutele asutustele ei tee see ülesande täitmine mingisuguseid raskusi — üksikud ministeeriumid, kelle asjad korralikud aetud, saawad selle tööga väga hästi walmis; raskusi võiks tema sünnitada sarnastele asutustele, kus selle küsimuse peale, mis praegu üles tõstetakse, mitte pole tähelpanu juhitud. Kuid mida warem seda parem, tuleb wastawatel ametkondadel siiski neid küsimusi üles wõtta ja otsustada seda, kas kõik asutused tõesti korrapäraliselt on sisse seatud, kas nad wastawalt on korraldatud jne. Kui siiski üksikutel ministeeriumidel võiks mingisuguseid wasturääkimisi olla, sellest peame üle saama. Kui ka mõnel ministeeriumil neid raskusi siis ka tuleb, peab neid kõrwaldama kõrgemate riiklikkude ülesannete täitmiseks. Weel võiks wastu rääkida ja tähelpanu juhtida selle asja peale, et aeg on liig lühike antud. Kuid see tähtaeg, mis siin tähendatud, on sellepärast tarwilik, et peale selle tuleb eelarwe läbiwaatamine, ja peawad meil niisugused andmed käepärast olema. Weel võiks selle ettepaneku wastu rääkida sest seisukohast, et walitsuse ülesanne on juba see, et tema Asutawale Kogule teada andma peab kõike seda, mis ettepanekus tähendatud. Kuid kahjuks peab ka siin teatawa paranduse tegema. Mina isiklikult olen paar korda wõtnud seda, mida ma siin ütlesin, põhiseaduse komisjonis üles. Esimesel korral otsekohe praktilist wastutulekut ei olnud. Teisel korral aga lubas põhiseaduse komisjon küll wastawa nõudmisega walitsuse poole pöörduda, kuid nii nagu ma nüüd olen kuulnud, on sellekohased wastused tulnud wist paari asutuse poolt, kuna teistelt mitte tulnud ei ole. Üldine tarwidus seisab aga selles, et niisugune teadmata seisukord, milles meie riik praegu wiibib, peaks kõrwaldatama, ja asutus, kes walitsuse käest selles asjus selgust võiks nõuda, on Asutaw Kogu. Sellepärast palun mina, et Asutaw Kogu selle ettepaneku wastu wõtaks. Ettepanek on iseenesest väga lihtne ja iseäranis pikka arutamist selle juures tarwis ei

ole. Tähtis on ainult see, et teatud ministeeriumil nende asutuste kohta, mis tal olemas, teated oleksid, kus ära tähendatud kõik üksikud asutused, siis nende ülesannete wõimupiir, siis isiklikud kokkuseaded ja wiimaks ka asutustes teenivate ametnikkude palgamäärad. Lõppude lõpuks, kui on olemas seadus, siis ära tähendada, missuguse seaduse põhjal see asutus töötab. Kui seadust ei ole, siis otsekohe tuleks seda ära tähendada. Kui aga on wastaw seadus olemas, siis seda üles märkida. Mis üldisesse asjaajamisesse puutub, siis walitsuse esimees wõi teine wastaw organ teeks korralduse ja la-seks kokku seada kawa asutuste kohta, mis temale alluwad. Sõjawäeasutuste kohta ei tahtnud meie otsekohe seda nõudmist laiendada. Sõjaministeeriumis on nõnda palju tööd, nii et minu arwates nende kohta ei maksaks wast seda mitte laiendada. Kuid nüüd saime peale selle, kui sarnasel arwamisel olime, teatawad tõendused, et sõjawäejuhatuses on asjad sedawõrd korras ja hästi korraldatud, nendel on nõnda kindel süsteem olemas, et ainult kirjutuse waew oleks, seda asutuste kawa ära kirjutada. Sellepärast arwan mina, et seal ei võiks selles asjas ka raskusi olla. Kõike seda, mis ma ette tõin, arwesse wõttes arwan mina, et see ettepanek, mida mina püüdsin põhjendada, peaks wastu wõetama meie riigi huwide edendamise mõttes.

Pea minister O. Strandman: Pean tähendama, et kui see kawa kätte toodi, siis walitsusel oli selgusetu, mis tarwis teda waja on. Nüüd, kus härra Uluots seda põhjendas, on ta pisut selgemaks saanud, kuid siiski mitte täiesti. Härra Uluots ütles, et publikum ei saawat aru, kellel wõim käes on ja publikum ei teadwat, kelle poole pöörata. Aga kui nüüd niisugune nimekiri kokku seatakse, siis arwan mina, et meie publikum selle läbi mitte palju targemaks ei saa. Teine põhjendus on see, et seda põhiseaduse wäljatöötamise juures waja on. Sellest saan ma aru, aga selles mõttes on asi hiljaks jäänud. Wabariigi Walitsuse poole ei ole otsekohe põhiseaduse komisjon mitte pööranud, on aga üksikute ametkondade poole pööranud, ja täna Wabariigi Walitsuse koosolekul, kus kogemata see kawa teada oli, sest siis toodi see kawa sinna, ütlesid kõik sealolijad walitsuse liikmed, et need teated on põhiseaduse komisjoni saadetud.

Wõib olla ei ole härra Uluots selles informeeritud, kuid igatahes kordan weel, et põhiseaduse komisjoni on teated saadetud. Iseenesest ei pruugi walitsus selle kawa wastu mitte olla. See on wõrdlemisi kerge töö, kui teda lihtsalt nõuda. Kui seatakse palgalehti kokku — harilikult kirjutatakse neid masina peal, ja oleks üks eksemplaar tarwis rohkem kirjutada, siis olekski ametnikkude isiklik kokkusead ja palgamäärad teada ja siin ei ole saladust, see on päris loomulik, et Asutawale Kogule waja on teada anda. Kuid siin on üksikult teised küsimused, mis wõrdlemisi rasked on. Soowitakse teateid asutuse ülesande ja wõimupiiride kohta — noh, siis oleks pidanud mingisuguse kawa andma, mille järele neid teateid anda. Wõimupiiri wõib kahe sõnaga ära öelda ja wõib ka terve seadusprojekti selleks walmistada. Ma ütlen, niisuguses korras, kus kindel kawa ära ütlemata on, on walitsusel ja üksikutel ametkondadel wäga raske ülesannet täita. Siis tuuakse siin weel ette seadused, mille põhjal asutus wõi ametkoht töötab. Täna härra Uluots seletas, et neid seadusi on waja ette tuua, kui ametkohal seaduslikud alused on, kui neid ei ole, siis pole waja ette tuua. See muudab juba asja. Peab ütleva, meil on suur hulk ametkonde, kus kindlat seadust aluseks ei ole, nemad on tegeliku elu tarwiduste järele tekkinud, neid on waja, nad täidawad riiklikku ülesannet — ja kui meie läheme Wene koodeksist abi otsima, siis meie seda ei leia. Ma ütlen, et walitsus wõttis täna hommikul eitawa seisukoha selle kawa kohta. Kuid neid seletusi ära kuulates, mina ei oleks mitte eitawal seisukohal, kuid soowitaksin, et ettepanijad kindla kawa wälja töötaksid, et siis walitsus teab, mis ta andma peab ja siis ta selle tööga teatawa aja jooksul walmis saab. Praegu on siin kõik kolmes-neljas reas ära öeldud, ja selle järele ei saa mitte otsustada, mida maaliidu rühmal waja on. Kui on üksikul komisjonil materjaali waja, siis on walitsus igatahes kohustatud seda andma, ja kui asutused praegu ei ole mitte wastu tulnud ja ei ole mitte teateid andnud, on loomulik, et siis korraldus tehakse, et teateid antaks, see on ju selge. Wõib olla, et härra Uluots'al teada on, et neid antud pole, siis tuleb nende wastu surwet tarwitada. Loomulikult peab neid antama ja selleks ei ole Asutawa Kogu otsust ülesannete kohta Wabariigi Walitsusele mitte waja.

J. Uluots (maal.): Mina ei saanud mitte hästi härra peaministri seisukohast aru. Ühelt poolt oli ta nõus minu ettepanekuga, ta ütles, et tema selle wastu ei waidle. Teisest küljest andis ta aga otsekohe teada, et see kawa oli tänasel Wabariigi Walitsuse koosolekul arutada ja seal on selles asjas eitaw seisukoht ilmsiks tulnud. Mis puutub esiteks sellesse, et see ettepanek küllalt täielik-ei olla, siis arwan, et siin iseäralikku weel suuremat täielikkust tarwis ei ole. Siin on selge sõnaga öeldud, et kõigi olemasolewate riiklikkude asutuste kohta käiw kawa esitataks. Walitsusel peaks wäga hästi teada olema, missugused need asutused on. Selles punktis ei wõi seega mingisugust kahtlust ega kahemõttelikkust olla. Edasi tuleks ära tähendada iga asutuse kohta eraldi tema alluwus, siis iga asutuse ülesanded ja wõimupiir ja wiimati isiklik kokkusead ja ametnikkude palk. Ja need on ka selged mõisted. Kui meie kõik asutused wõtame ja iga asutuse kohta sellekohaseid teateid anname, mis nõutakse, siis minu arwates ei ole siin midagi maha jäetud ja selgus ning ülewaaatlikkus ka ei puudu. Teine punkt, mille peale tähelepanu juhatakse, on see, kas wastawal asutusel on ka sellekohane seadus, mille põhjal ta töötab. Mina arwan, kui seadust pole, siis wõib kirjutada, et ei ole. Siis oleks wähemalt igaihel teada, kas wastaw asutus töötab seaduse põhjal wõi mitte. See on ka jälle tarwulik. Pean tähendama, et niisugune seisukord nagu meil praegu on, on täiesti lubamatu ja wõimatu. Kui öeldakse, et meil on ministeerium, siis teadete puudumisel peab iga wäljastpoolt inimene ütleva õieti „müsteerium“. Meie peame ometi wiimaks selgusele jõudma selle üle, mis meie riigis olemas ja mis mitte, ja wähemalt seadusandjatel mees- tel ei wõiks selles asjus saladust olla. Walitsuse esitaja ei toonud õieti ka mingisuguseid põhjendusi minu ettepaneku wastu esile. Ta ütles, et Asutawa Kogu komisjonidel küllalt wõimalik olla wastawaid teateid informatsiooni otstarbel walitsuselt saada. Kuid peab tähendama esiteks, et see wõimalus senni sugugi täidetud ei ole ja teiseks oleks see wäga halb tööjaotus, kui iga komisjon hakkaks wastawaid teateid nõudma. Tuleks wälja, et ütleva: põhiseaduse komisjon nõuab oma teateid, rahaasjanduse komisjon nõuab oma teateid, omawalitsuse komisjon nõuab oma teateid, rahwaha-

riduse komisjon nõuab oma teateid ja milleks siis muutub walitsus, kui kõigi nende peale wastata. Kui walitsus annab üldse Asutawa Kogu juhatusesele oma kawandi sisse, siis iga komisjon wõiks informatsiooni otstarbel wastawaid teateid saada, aga mitte ei tuleks iga kord walitsuse poole pöörata. Hästikorraldatud riigis on nii, et on olemas seadused ja nende põhjal näeme, mis on ja mis mitte ei ole. Praegu meil seda ei ole ja selle jaoks on tingimata tarwis seda kawandit, millest käesolewas ettepanekus räägitakse. Kui walitsus seda ülesannet otsekohe oma peale wõtta ei taha, siis on teine asi, aga ta öelgu seda selge sõnaga, ilma kahemõtteliste ettekäaneteta, ning toogu ka kindlaid põhjendusi oma kaitseks ette. Senni seda sündinud ei ole. Ma loen seda ettepanekut tähtsaks, ja ma ei saa sellepärast mitte loobuda sellest ettepanekust, mida mul au oli juba siin kaitsta.

J. Jaakson (rhw.): Austatud rahwaesitajad! Õiguslikus riigis peab täitsa selge olema wahakord üksikute riigikodanikkude ja riigiasutuste wahel. Igal riigikodanikul peab täiesti kindel teadmine olema seaduste põhjal, missugused õigused igal üksikul ametasutusel on. Ta peab teadma, kui mõnesugune ametasutus ühe wõi teise nõudmisega tema poole pöörab, kas see nõudmine seaduse peal põhjeneb, wõi on ta ilma mingisuguse aluseta. Ta peab teadma, kui üks wõi teine ametnik wõi asutus ühe wõi teise otsuse tema kohta teinud on, kas tuleb lugeda, et ta seaduse peal põhjenu otsus on ja missugune see teine asutus on, millele ta, kui ta seda otsust õigeks ei loe, edasi kaebada wõib. Sellepärast igatahes on see maaliidu poolt ette pandud nõudmine kindlasti õige ja peab toetust leidma. Käesolewal korral, kui meie tööd alustamise pärast okkupatsiooniwõimude langesmist, siis panime maksma Wene seaduse, ja kõik asutused said peasjalikult nende seaduste järele üles ehitatud; kuid igatahes on meie riik nii paljudes asjades teine, oma suuruse, rahwusliku iseloomu ja ka õigusliku olemasolemise poolt. Meil said üksikud põhimõtted teisiti üles seatud, sellepärast et nõndawiisi, kui nad Wene riigis makswad olid, oli meil täiesti wõimatu neid läbi wiia. Kõrgemates ametasutustes ei ole meil algusest saadik kõik mitte karwapealt nõnda nagu see Wene riigis oli. Sellepärast olekski igatahes tingimata tarwis ära tähendada

iga ministeeriumi kohta ja iga ministeeriumi alla kuuluwa asutuse kohta tema wõimupiir, tema kokkusead ja kelle alla ta käib jne. Paljude asutuste kohta on meil sarnased määrused juba olemas, nad said läbi wiidud ajutise walitsuse ajal, kui sellel seadusandlik wõim oli. Ajutine walitsus pani siis juba seaduslikul põhjal ühed wõi teised ametasutused maksma. Nende kohta mingisugust kahtlust ei ole. Kuid on ometi ametasutusi, kellel seaduslik alus weel puudub ja sinna poole peame kõik püüdma, et ka nende asutuste juures kindel seaduslik worm loodaks. Selles mõttes mina mitte üksinda ei toeta seda ettepanekut, mis maaliidu poolt tehtud on, waid täiendan seda, et walitsusele ülesandeks tehtaks, kõigi nende asutuste kohta, kus seaduslikku alust ei ole, see wälja töötada ja Asutawale Kogule ette panna.

See wäljatöötamine wõtab rohkem aega ja selleks wõib ka pikem termin antud saada, kuid see oleks tingimata tarwilik, sest ilma selleta ei ole meil õiguslikku riiki, ja seda tahame meie kõik, et meil õiguslik riik peab olema.

Peaminister O. Strandman: Ma pean tähendama, et see, millest akl. Jaakson rääkis, midagi hoopis teist on, kui härra Uluots ette kandis. Peab ju tõesti tõsiasjaks lugema, et walitsus peab kindlalt seadusandlikul alusel olema, ja kui üksikud ametkohad olemas on, kellel seaduslikku alust olemas ei ole, siis on tarwis, et nemad omale seaduse looksid. Kui Wabariigi Walitsus täna seda ettepanekut arutas, siis mõistis ta, et loomulikult see ettepanek peaks sinna poole sihitud olema, kuid arwas, et kahe nädala jooksul seda seaduslikku alust, kui teda praegu ei ole, — toon näiteks meie põllutöministeeriumi tehnika osakonna, — kahe nädala jooksul mitte luua ei saa. See nõuab palju rohkem aega, kui meie süsteemi oma asutustele luua tahame, nii kui härra Jaakson seda ettepanekut laiendab, ja et see waja on, mida mina vähemalt ka ei eita, kuid nii ruttu ei saa seda teha. Aga ma arwan, et härra Jaakson oma täiendust siis juurde pannud ei ole ja sellest rääkida siin ei pruugi. Härra Uluots'a ettepaneku juurde tagasi minnes pean ütleva, et ma ikkagi aru ei saa, mis ta sellega nüüd kätte tahab saada. Waadake, igaüks peab teadma, kuhu poole ta kaewata wõib jne. Kas teie siis arwate, et kui Wabariigi Walitsus mingisuguse ka-

wandi sisse annab, et see siis seaduse loob? Wabariigi Walitsusel ei olnud teada, mistarwis niisugune ettepanek oli tehtud, ja sellepärast wõttis ta eitawa seisukoha. Peale härra Uluots'a seletuse on see teada. Maaliidu ettepanekus öeldakse, et asutus tema ülesannete ja tema täieliku tegewuse üle teateid annaks. Ma arwan, kui niisuguseid teateid tahetakse saada, siis peab selge olema, missuguseid teateid teie nõuate. Selle üle wõib mõni ametnik kas terve raamatu wõi mõne rea kirjutada. Ma pean ütleva, et kui Asutaw Kogu selle ülesande wastu wõtab, siis on ametkohad niisuguses seisukorras, et nemad ei tea, mis nende ülesandeks on. Üks kirjutab 10 lehekülge, teine 3 sõna, ja mis härra Uluots ja tema sõbrad selle materiaaliga tegema hakkawad, ei saa ma aru.

J. Uluots (maal.): Ma arwan, et küsimus on küllalt selge, aga härra peaminister arwas heaks mingisugust uut selgust saada ja teada. Härra peaminister tegi nimelt wahet selle ettepaneku wahel, mis härra Jaakson tegi, ja selle wahel, mis mina ette panin. Mina arwan, et praegusel juhtumisel on asi ikkagi niisugune, et härra Jaakson ainult täiendab ja eeldab minu ettepanekut. Kui mina küsin walitsuse käest, kas mingisugusel asutusel on seaduslikku alust ja kui selgub, et seda seaduslikku alust ei ole, siis peab muidugi kohe selle eest muretsema, et see alus wälja töötatud saaks. Ainult wiimastest rääkis härra Jaakson ja selles seisabki meie wahe. Mispärast siis meie ettepanekuid mitte wastu wõtta ei taheta? Minu arwates ei too härra peaminister mitte ühtegi põhjust ette, et seda tagasi lükata. Kui on öeldud, et üks ametkond annab rohkem teateid kui teine, siis peab ometi walitsus oma asutuste ja ametkondade tegewust ühtlustama. Kui aga walitsus seda teha ei taha, siis Teie härra peaminister, rääkisite väga halvasti oma walitsuse tahtmisest. Üldse, kui üks walitsus on olemas ja antakse temale teataw ülesanne, siis peawad seda aitama täita ka temale alluwad asutused. Ülesanne ise aga on täiesti selge. Ilma mõtteta on öeldud, et seda täita ei saa. Nõutakse ainult seda, et iga asutus peab juriidiliselt kirjeldatud olema. Et nõudmine mitte küllalt selge ei ole, wõib öelda see, kes asjast aru ei saa, aga mitte ei tule arusaamise puudust selle peale lükata, kes selle ettepaneku tegi.

Peaminister O. Strandman: Ma tean, et harilikult on pruugiks, et kõnelejad mitte üksikute parlamendiliikmete poole ei pööra, waid parlamendi poole. Ma arwan, see pole normaalses parlamendis mitte kohane, et üksikud parlamendiliikmed üksteisele arusaamise puudust ette heidawad. Ma pean ütleva, et härra Uluots'al peab muidugi selge olema, mis ta kirjutab. Päril loomulik, sest härra Uluots on seda ise kirjutanud, ja selguseta asja ei wõi ta ju maha kirjutada. Täiesti asjata oleks selle üle pikemalt waielda, mida siin kätte saada tahetakse, sest meie arusaamises härra Uluots'a ga on suur wahe.

A. Oinas (sd.): Ka mina pean tunnistama, et maaliidu ettepanek mitte päris selge ei ole. Seletus, mis härra Jaakson ette kandis, on juba arusaadaw. On selgusetu, kas tahetakse maaliidu ettepaneku järele ainult statistilisi andmeid koguda selle kohta, kui palju meil riigiametnikka on, missugused riigiasutused, missuguste wõimupiiridega, wõi tahetakse nõndanimetatud „ministeeriumide seadust“ ühes ametnikkude kawaga. Selle wastu ei wõi waielda, et meil riigiasutuste seadus tarwis oleks kokku seada. Kuid ei saa mitte nõuda, et walitsus seda küsimust nii kiirelt peaks teostama. Ma mäletan, juba ajutise walitsuse ajal tõsteti see küsimus üles. Ministeeriumide seaduse wäljatöötamine pandi ühe ametniku peale, kes eelnõu ka kokku seadis. Kuid see kawa ei olnud wastu wõetaw ja lükati tagasi. Praegu on tähendatud seadus siseministeeriumis wäljatöötamisel. Jääb soowida, et rutem wälja töötataks. Keegi meie seast ei waidle selle mõtte wastu, et saaks meil ministeeriumide kodukord kokku seatud, kus oleks ka ametnikkude koosseis ära määratud. Kuid iseküsimus on see, kuidas seda teostada. Maaliidu ettepanek on wastuwõtmatu. 15. nowembriks ministeeriumide kodukorda kokku seada ei ole wõimalik. Ma imestan, et niisugune ettepanek tuleb Asutawa Kogu liikme poolt, kes kui ajutisele walitsusele lähedalseisja teadma peaks, kui raske see on. (Wahelhüüe: Termini küsimus ei ole sisuline!) Ah soo! Teie arwate, et ei ole sisuline; mina arwan, et kui ettepanek tehakse, siis peab tema ka üksikasjalikult läbi mõeldud olema. Ma tõendan, et 15. nowembriks selle tööga walmis ei saa. (Wahelhüüeparema l t

poolt: Meie ei nõua!) Süüdi on see seisukord, milles meie oleme, — meie oleme riigi loomise algel. Täna sest peaministri seletusest selgub, et on igatahes oodata, et walitsus võimalikult pea wastawa seadusega Asutawas Kogus esineb. Esiolgsed andmed ametnikkude kohta statistilise huwi rahuldamiseks on praegu ministeeriumi büdshettides olemas. Waja on ainult eelarwed lahti lüüa ja waadata, missugused asutused meil on, kellele nad alluwad ja kui palju neil ametnikka on ning kui palju nad palka saawad. Muidugi ei saa need andmed „etad“ seadust asetada. Kui meie ministeeriumi seaduse kokku seame, siis peab seda ka nii tege-ma, et see püsiw oleks, et sel tööl oma wäärtus oleks, kuid paari nädala jooksul hädakorraliselt midagi kokku plokside, sel ei ole mõtet.

K. Päts (maal.): Eelkõneleja tähendas selle peale, et nimetatud ministeeriumide seaduse wäljatöötamine juba ammu walitsust huwitanud. Juba ajutise walitsuse ajal arutati seda küsimust, kuid lõpule ei suudetud wiia, sellepärast et projekt mitte wastuwõetaw ei olnud. See projekt töötati siseministeeriumis wälja ja esitati ajutisele walitsusele. Osalt ei arwatud teda sisuliselt wastuwõetawaks. Peapõhjuseks, miks see mitte läbi ei wiidud, oli see, et ajutine walitsus oma tege-wuse lõpul oli ja Asutawa Kogu kokku-tulemist oodati, kes uue riigikorra loob. Nüüd on Asutaw Kogu kauemat aega te-gew olnud, nüüd on võimalik olnud temal oma tahtmist awaldata, ma pean aga tähendama, et lugu ka praegu mitte pa-rem ei ole. Meil ei olegi weel mitte fik-seeritud need asutused, mis meil ajutise walitsuse ajal loodud on, ja ka need, mis Wene seaduste põhjal tegewad on. Meie walitsus wõib igapäew uusi asutusi juurde asutada ja niisuguseid juhtumisi on kül-lalt olnud, et uued asutused juurde loodi. Tähendati siin, et ainult Asutaw Kogu seadusi annab, kuid meil luuakse uued ametkonnad, pannakse ametnikud tööle ja see kõik sel ajal, kui Asutaw Kogu koos on. Kui ma ei eksi, siis asutati meil riigimajanduse ametkond igasse maa-konda; peale selle sõjaministeeriumi wõimupiiridesse wiidi kaitseliit ülemjuhataja wõimupiirist üle. Hiljuti lugesime meie, Asutawa Kogu liikmed, lehtedest selle üle. Niisugune wõimkondade ümberpai-gutamise on harilikus riigielus niisugune asi, mida seadusandlikul teel teostatakse.

Kui ülemjuhataja all olew asutus, ilma et seadusandlikku teed tarwitatud oleks, sõjaministeeriumi alla antakse, siis wõiks riigikorra kindlustamise pärast sarnast sammu mitte õigeaks tunnistada. Mina ei räägi praegu sellest, kas see riigile kasu-lik wõi tarwilik wõimuakt on olnud. Kui ta nii on tehtud, siis on ta igatahes sea-duswastaselt korda saadetud. Kujutage omale ette, et kui Asutawa Kogu liikme juurde tuleks wõõra riigi kodanik ja pä-riks teateid üksikasjaliselt meie walitsus-asutuste kohta ja Asutawa Kogu liige ei teagi, missugused ametkonnad meie riigi-aparaadis olemas on. Ja ta ei wõigi seda teada siis, kui kõrgemaid riigiasutusi kantselei käskude põhjal luuakse ja wõimkondadesse paigutatakse. Kui neid teateid seadustest võimalik saada ei ole, siis peab ka seadusandja mööda üksikuid asutusi jooksma hakkama, et teada saada, missugused asutused meie riigis olemas on. Asutuste loomine on meil walitsuse wõimkonda käinud, kuna ta minu arwates peaks seadusandlik akt olema. Meie ettepanek ei taha muud midagi, kui fikseerida neid asutusi, mis meil olemas. Sellega tahetakse teada saada, mis meil olemas on. Akl. Jaakson laiendas seda algettepanekut oma poolt. Ja see on loomulik, et kui meie fiksee-rime, missugused asutused töötawad ja mis seaduse põhjal nad töötawad, siis wõime meie neid asutusi täiendama ha-kata ja walitsusele ülesandeid teha, muidu meie sellest seisukohast wälja ei pääse. Mina arwan, et niisuguse fikseerimise wastu ei wõiks walitsusel ja Asutawa Kogu rühmadel midagi olla. Kui meie leiame, et luuakse ministeeriumi tahtmise järele uusi asutusi, millel ministeeriumi esitaja üteluse järele mingit ülesannet ei ole ja alles tulewikus kawatsetakse neile ülesandeid leida, palgatakse ametnikka, antakse uutele asutustele osakondade nimi ja wäljaminekud ja tehakse kõik, nagu oleks meil hädasti tarwis ametwõi-mude arwu tõsta. Kui meil wäikese Eesti riigi kohta luuakse samapalju osakondi kui ilmariigil Wenemaal oli, siis peab küll ettewaatussele manitsema, meie seame praegu riigi eelarwet kokku ainult wälja-minekutes, kuna sissetulekuid meil fiksee-rida ei ole. Ja wäljaminekuid on õige kerge kokku seada, kui sissetulekuid sil-mas pidada tarwis ei ole. Kui tahetakse õiget eelarwet saada, siis peab sissetule-kuid wäljaminekutega tasakaalu seadma ja selleks on meil eeltõid tarwis. Kui seda

ei taheta, siis teist teed meie ei tea ja seletatagu kuidas seda teha tahetakse; eeltööde eelnõudeks on aga tarwis meie riiklikud asutused fikseerida ja need seaduslikule alusele rajada.

Juhataja **A. Birk**: (Hääletatakse.) Ettepanek on 39 häälega 24 wastuseismisel wastu wõetud.

3. Täiendaw määrus 1919. a. II poolaasta riigi eelarwe-summade tarwitamise kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Oinas** (loeb): Täiendaw määrus 1919. a. II poolaasta riigi eelarwe-sum-

made tarwitamise kohta. Asutawa Kogu poolt 22. augustil 1919. a. wastu wõetud määruse põhjal eelkrediitide väljaandmist pikendatakse wiie kuuni (kolme kuu asemel).

Juhataja **A. Birk**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu III lugemisel wastu wõetud.

A. Rei (sd.): Teen ettepaneku maksmat panna seaduseelnõu redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **A. Birk**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

4. Seadluseelnõu rahwahääletamise ja rahwaseaduste algatusõiguse kohta — III lugemisel. Põhiseaduse komisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seadluse pealkiri ja § 1.

Seadlus rahwahääletamise ja rahwaseaduste algatusõiguse kohta.

§ 1. Wabariigi walitsemise ajutise korra § 13. põhjal määratakse rahwahääletamise ja rahwaseaduste algatusõiguse tingimised ja kord järgmiselt:

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb): § 2. Asutaw Kogu ehk seadusandlik delegatsioon otsustab iga wastu wõetud seaduse kohta eriti, kas tal edasilükkamatuse iseloom puudub wõi ei, missugune otsus seaduses endas ära tähendatakse.

Märkus: Asutawa Kogu ehk seadusandliku delegatsiooni poolt kunni

käesolewa seadluse jõusseastumiseni wastu wõetud seadused ei kuulu rahwahääletamise alla.

J. Tõnisson (rhw.): Siin tuleb ühes lauses kahekordne eitamine ette. Nimelt: kas tal edasilükkamatuse iseloom puudub wõi ei. Mina teeksin ettepaneku sõna „puudub“ asemele „on“ panna ja sõna „ei“ asemele „mitte“ panna.

Aruandja **A. Anderkopp**: Siin on kahekordne eitamine sees, kuid samasuguse kahekordse eitamise oleme meie põhiseaduses eneses wastu wõtnud, kust me ta siia sõna-sõnalt kopeerisime, et neid kooskõlla seada.

Juhataja **A. Birk**: Hääletamisele tuleb rhs. Tõnisson'i ettepanek, sõna „puudub“ asemele panna „on“ ja sõna „ei“ asemele panna sõna „mitte“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Tõnisson'i parandus wastu wõetud.

Panen § 2. ühes wastu wõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2. parandatud kujul wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 3—24.

§ 3. Asutawa Kogu seadused, mille edasilükkamatuse iseloom, awaldatakse otsekohe makswatena „Riigi Teatajas“.

§ 4. Asutawa Kogu seadused, mille edasilükkamatuse iseloom puudub, awaldatakse „Riigi Teatajas“ märkusega, et nad rahwahääletamisele wõiwad tulla.

§ 5. Wabariigi walitsemise ajutise korra § 13. ettenähtud rahwahääletamise nõudmine on wõimalik 60 päewa jooksul eelmises (4) paragrahwis tähendatud seaduse awaldamise päewast arwates.

§ 6. Rahwahääletamise nõudmine antakse sisse kirjalikult Asutawa Kogu juhatusel.

§ 7. Nõudmises peab selgelt ära tähendatud olema, missugust seadust soovitakse rahwahääletamisele panna. On nõudmises mitu seadust üles loetud, tunnistatakse nõudmine ainult esimesena toodud seaduse kohta käiwaks.

§ 8. Wabariigi hääleõiguslik kodanik ehk Asutawa Kogu liige, kes nõudmisega ühineb, peab seda oma allkirjaga nõudmisel kinnitama, kusjuures allakirjutaja

kodaniku wanadus, amet ja elukoht üles tähendatud peavad olema.

§ 9. Allakirjutajate kodanikkude hääleõigus kinnitatakse selle oma-walitsuse alaastme poolt, mille piirkonnas allakirjutaja asub.

§ 10. Kui § 5. ettenähtud tähtaja jook-sul rahwahääletamise nõudmist pole awaldatud ehk awaldatud nõudmisel wabariigi walitsemise ajutise korra § 13. ettenähtud arwu allkirju pole, kuulutab Asutawa Kogu juhatus § 4. tähendatud seaduse makswaks.

§ 11. Kui rahwahääletamise nõudmine käesolewa seadluse § 5. ja wabariigi walitsemise ajutise korra § 13. nõuetawatele tingimistele wastab, kuulutab Asutawa Kogu juhatus rahwahääletamise wiibimata wälja. Hääletamine peab hiljemalt 45 päewa pärast nõudmise sisseandmist Asutawa Kogu juhatusesele sündima.

§ 12. Rahwahääletamisel olew seadus loetakse wastuwõetuks, kui tema poolt rahwahääletamisest osawõtjate enamus on olnud.

§ 13. Rahwahääletamise tagajärjed awaldab Asutawa Kogu juhatus „Riigi Teatajas“, missugusest päewast wastuwõetud seadus maksma hakkab.

§ 14. Rahwahääletamisel on makswad käesolewale seadlusele wastawate muudatustega 1) ajutise Maapäewa poolt 24. nowembril 1918. a. wastuwõetud Eesti Asutawa Kogu walimisseaduse („Riigi Teataja“ nr. 2—3 — 1918. a.) §§ 2—6, 8—9, 11—35, 48, 51—52, 54—64, 66—73, 75—79, 81, 88—89, 92—113 ja 2) Asutawa Kogu walimiste peakomitee poolt 10. weebbruaril 1919. a. wastuwõetud Asutawa Kogu walimiste kohta sõjawäes käiwa juhatuskirja („Riigi Teataja“ nr. 10 — 1919. a.) §§ 1—2, 3., esimene osa, 4., 5. esimene osa ühes märkusega, 6—19 kokkukõlas käesolewa (14) paragrahwi esimese osaga, — nii palju kui sellest käesolewa seadluse määrused lahku ei lähe (eriti seadluse §§ 15—19).

§ 15. Asutawa Kogu walimiste peakomitee aset täidab Asutawa Kogu juhatus.

§ 16. Rahwahääletamine sünnib wabariigis Asutawa Kogu juhatusese poolt määratud ajal ja kestab kaks päewa järgimööda hommiku kella 9-ast, õhtu kella 9-ni. Üks hääletamispäewadest on pühapäew.

§ 17. Rahwahääletamisele tulewa seaduse ametlik tekst saadetakse Asutawa

Kogu juhatusese poolt jaoskonna komisjonidele kätte, kes ta hiljemalt 20 päewa enne hääletamist hääletamisruumi nähtawasse kohta üleüldiseks teadmiseks wälja paneb.

§ 18. Hääletamissedelid on kahésugused: pealkirjadega „poolt“ ja „wastu“. Mõlemate sedelite arw on ühesuurune.

§ 19. Asutawa Kogu juhatus teeb maakonna- ja linnakomisjonide istumiste protokollide põhjal kogu wabariigis antud häälte üleüldise kokkuwõtte.

§ 20. Kes rahwahääletamise nõudmisel teise allkirja wõltsinud, seda karistatakse wangimajja heitmise-ga.

M ä r k u s: Wõltsimisele awatleja kannab wastutust ainult kordasaadetud wõltsimise korral.

Seaduse algatusõigus. § 21. Seaduse algatuse nõudmine antakse sisse kirjali-kult Asutawa Kogu juhatusesele kas liht ettepaneku näol ehk wäljatõõtatud eelnõuna.

§ 22. Seaduse algatusõiguse teostamisel on makswad käesolewa seadluse § 7. teine osa, §§ 8—9.

§ 23. On seaduse algatuse nõudmine liht ettepanekuna sisse antud, siis peawad nõudmises ära tähendatud olema need seaduse põhimõtted, mida palutakse kas muuta ehk uuendada ehk ära kaotada.

§ 24. Iga sisseantud algatuse nõudmise kohta peab Asutaw Kogu kolme kuu jook-sul nõudmise sisseandmise päewast arwates oma lõpuliku otsuse andma.

A r u a n d j a **A. Anderkopp** (loeb): § 25. Kui seaduse algatuse nõudmine wäljatõõtatud eelnõuna sisse antud, wõib Asutaw Kogu:

a) eelnõu wastu wõtta ehk tagasi lükata; wiiniasel juhtumisel läheb kodanikkude poolt sisseantud eelnõu rahwahääletamisele;

b) eelnõu muuta ehk uuesti wälja töö-tada; mõlemal juhtumisel pannakse kui Asutawa Kogu, nii ka kodanikkude poolt sisseantud eelnõu korruga rahwahääleta-misele.

J. Tõnisson (rhw.): Rahwaera-kond toetab oma endist ettepanekut, mis sel puhul on tehtud, et wõimalus antaks ka wastu hääletada.

Et rahwahääletamisel kodanikud saak-sid otsustada, missuguse eelnõu poolt nemad on, siis on soovitaw, et neile wõimalus antakse, kas eelnõu poolt wõi

wastu hääletada. Selles mõttes oleks tarwis, et § 25 osa a püsima jääks ja osa b ära kaotataks. Siis ei ole ka tarwis pärast enam iseäralikku määrust üles võtta. Kui jääb osa b all ära, siis hääletatakse harilikus korras kas poolt või wastu, kuidas eelnõu on ette pandud, selle peale vaatamata, kas see eelnõu rahwa poolt välja on läinud või Asutawa Kogu algatusel välja töötatud.

Juhataja A. Birk: Sõna on aruandjal lõpukokkuwõtteks.

Aruandja A. Anderkopp: Õieti pean ütleva, et siin on põhimõttelik küsimus, mida arutada võiks. Komisjon on sellele seisukohale asunud, et rahwahääletamise juures sarnasel juhtumisel, kui teatud eelnõu üksikute kodanikkude poolt sisse antud ja Asutaw Kogu on paralleel selle kõrwal teise sarnase eelnõu välja töötanud, siis ainult konflikt Asutawa Kogu ja teatud arwu kodanikkude wahel lahendada on. Siis tuleb otsustamise alla üks nendest eelnõudest: kas see eelnõu, mida teatud arw kodanikka on ette pannud, või see, mida Asutaw Kogu on välja töötanud. Komisjon on välja läinud sellelt seisukohalt, et meil Asutawas Kogus ikkagi rehkendada tuleb teatava rahwa tahtmise awaldusega. Võib olla, on tõesti tekkinud wastolu rahwaesituse ja rahwa wahel. Siis on ju arusaadaw, et lõpuliku sõna ütlemine on rahwal just selle kohta, kas on wastuwõetaw see eelnõu, mis rahwaesituse poolt on välja läinud, või see, mis üksikute kodanikkude poolt ette pandud. Ja siin on arusaadaw, et teist võimalust ei ole, kui võimalus walida kahe eelnõu, kahe tahte wahel: kas Asutawa Kogu või 3000 kodaniku oma. Teine seisukoht on see, et Asutaw Kogu, kui temale eelnõu sisse on antud, lükkab eelnõu kas otsekohe tagasi ja paneb ta rahwahääletamisele, või võtab jällegi rahwa eelnõu otsekohe wastu. Ma tähendan weel kord: küsimus on põhimõttelik: kas nähakse sarnasel juhtumisel konflikti ainult Asutawa Kogu ja 3000 kodaniku wahel, või Asutawa Kogu ja kogu rahwa wahel. Asutaw Kogu otsustab ise, kumba põhimõtte ta aluseks võtab, kas tahab ta lahendada wahekorda Asutawa Kogu ja 3000 kodaniku wahel, mis on elule tekkinud — teiste sõnadega — Asutaw Kogu otsustagu selle üle, kumb seisukord õigem on, kas see eelnõu, mis väikese osa rahwa poolt on

sisse antud, või Asutawa Kogu kui terve rahwaesituse poolt ette pandud eelnõu. Komisjon on jäänud seisukohale, mis § 25. ette on nähtud, et käesolewa rahwaalgatuse eelnõu põhjal peawad mõlemad eelnõud rahwahääletamisele minema. Sellepärast ei saa komisjon akl. Tõnisson'i poolt tehtud ettepanekuga ühineda, et § 25. punkt b välja jätta.

Juhataja A. Birk: On tehtud kaks ettepanekut § 25. kohta. 1) komisjoni redaktsioonis, nagu seda komisjoni aruandja ette kandis ja 2) akl. Tõnisson'i poolt ettepanek — § 25. punkt b välja jätta, mille läbi a iseenesest välja kukub. Panen akl. Tõnisson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Tõnisson'i ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 25. komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) § 25. on nähtawa enamusega komisjoni redaktsioonis wastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse wastu nähtawa enamusega §§ 26—30.

§ 26. Kui seaduse algatuse nõudmine liht ettepaneku näol sisse on antud, võib Asutaw Kogu teda 1) kas eelnõuna välja töötada, ehk 2) läbi vaatamata jätta. Wiimase juhtumisel pannakse Asutawa Kogu otsus rahwahääletamisele.

§ 27. Kui eelmise paragrahwi p. 2. (§ 26. p. 2.) ettenähtud Asutawa Kogu otsuse poolt rahwahääletamisest osawõtjate enamus ei ole, on Asutaw Kogu kohustatud ettepanekus tähendatud küsimuse kohta kolme kuu jooksul wastawat seadust välja andma.

§ 28. Käesolewa seadluse §§ 25. ja 26. ettenähtud rahwahääletamine sünnib hiljemalt 45 päewa pärast sealsamas (§§ 25, 26) tähendatud Asutawa Kogu otsust.

§ 29. Seaduse algatusõigusest järgnevatel rahwahääletamistel on makswad käesolewa seadluse §§ 12—20. Rahvahääletamise wäljakuulutajaks on seadluse § 11. ettenähtud asutus.

§ 30. Käesolewa seadluse § 25. p. b ettenähtud juhtumisel loetakse wastuwõetuks rahwahääletamisel see eelnõu, mis rohkem hääli saanud. Saadud hääle ühesuuruse arwu juures loetakse wastuwõetuks Asutawa Kogu eelnõu.

Märkus: Käesolewal juhtumisel on seadluse § 18. ettenähtud hääletamissedelid ühesuguse pealkirjaga „poolt“.

Juhataja **A. Birk**: Panen terwe eelnõu lõpuhääletamisele (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu wastu wõetud.

Sõna on rahwaesitajal Weiderman'il korra kohta.

**5. Õpetajate
palgamääruse
§ 15. märkus
I muutmise
seadus
— päewa-
korral.**

A. Weiderman (töer.): 28. augustil s. a. wõttis Asutaw Kogu seaduse määruse õpetajate palga kohta wastu. Selle määruse § 15. märkus I lahendati ka õpetajate palgaküsimust möödaläinud aja eest. Seal määrati ära 25% palganormidest maha arwata. Kuid et esimese ja kuuenda paragrahwi wahel mitte kooskõla ei olnud, siis ei arwatud palga alla mitte elukalliduse lisa, mis palga suure osa wälja teeb, nii et palgast õieti wäike osa järele jääb. Sellestki palgast wõetakse 25% maha, nii et naeruwäärt summa järele jääb. Sellega ei lahendatud seda õpetajate palgaküsimust, mida omal ajal ajutine walitsus oli lubanud, ei lahendatud ka omawalitsuste seisukorda, sest nagu teada, kandsid omawalitsuse asutused kulusid koolide ülewaldamiseks. Et aga selles asjas see määrus niisugusel kujul Asutawa Kogu enamuse tahtmise järele ei kujunenud, waid õieti öelda, see redaktsioon talle teise kuju andis, sellepärast tegid allakirjutajad ettepaneku, seda punkti nii redigeerida, nagu Asutaw Kogu seda wastu wõttis, nimelt et wõrdlew elukalliduse lisa ka palga alla arwatakse. Et see küsimus rutulist lahendamist tarwitab, palun ma seda rutulises korras arutamisele wõtta ja I lugemisele üle minna.

J. Tõnisson (rhw.): Rhs. Weiderman'i põhjenduse järele näib see küsimus rutuline olewat. Kooliõpetajate palgaasi tuleb korraldada. Teiselt poolt ei saa seda küsimust mitte otsekohe arutamisele wõtta, enne kui meie oleme rahaasjanduse komisjoni seisukohta selles asjas kuulnud. Meil maksab ometi nõudmine, et kõik rahalised küsimused käiwad rahakomisjonist läbi. Kui meil siin nüüd selle küsimusega tegemist on, siis on tarwis, et rahaasjanduse komisjon oma seisukohta awaldaks. Nii palju kui aga teada, ei ole see kawatsus mitte weel

rahaasjanduse komisjonist läbi käinud. Sellepärast panen ette eelnõu rahaasjanduse komisjoni kätte saata selle tingimisega, et komisjon oma otsuse juba selle nädala lõpuks, see on reedeseks koosolekuks annaks.

J. Seljamaa (töer.): Tahtsin selsama ettepaneku teha, mis härra Tõnisson.

A. Uibopuu (rhw.) kohalt: Mina tahtsin tähendada, et aeg nii lühikene on; rahaasjanduse komisjon peab materjaali koguma ja sellepärast palun ma pikemat tähtaega määrata.

J. Piiskar (sr.): Mina tahtsin sellele wastu waielda, et seda eelnõu rahaasjanduse komisjoni anda, sellepärast et meie poolt sisseantud parandus ei ole mingi eelnõu muutmise, waid ainult parandus, et kõrwaldada seda wastolu, mis walitseb teatawate paragrahwide wahel ja mis haridusministeeriumile wõimaluse andnud seda eelnõu teisiti seletada, temast teisiti aru saada, kui see Asutawa Kogu poolt wastuwõetud eelnõus mõeldud, ning ainult seda seletamiswiisi wõimalust kõrwaldada. Selles mõttes ei too see parandus mingisuguseid uusi wäljaminekuid, küll toob tema aga wäljaminekuid praeguse haridusministeeriumi seletuse mõttes, mis wastu käib Asutawa Kogu poolt sellele eelnõule antud mõttele. Selles mõttes leian ma, et ei ole tarwis seda ettepanekut komisjoni anda, waid Asutawal Kogul tuleb öelda, mis mõistis tema teatawa eelnõu wastuwõtmise korral ja muud midagi.

Juhataja **A. Birk**: On kaks ettepanekut, esiteks kohe see ettepanek arutamisele wõtta, teiseks see rahaasjanduse komisjoni anda. Ulatuses poolest nad on üksteise sarnased. Panen rhs. Tõnisson'i ettepaneku hääletamisele, kui selle kohta teisi arwamisi ei ole. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Tõnisson'i ettepanek wastu wõetud. Seega läheb ettepanek rahaasjanduse komisjoni arutamisele. Tarwis on määrata tähtaeg. Faktiline märkus tuli rhs. Uibopuu poolt, et tähtaeg reedeni liig lühike on.

A. Weiderman (töer.): Ma arwan, et reedese tähtajast on küll, sellepärast et haridusministeeriumis on need andmed olemas krediitide nõudmistega, kui mitte möödaläinud aja kohta, siis käesolewa

aja jaoks, nii et see takistusi ei tee. Teiseks oli palgamääramine arutamise juures.

Juhataja **A. Birk**: Rhs. Uibopuu teeb ettepaneku järgmise teispäewani aega anda. Rhs. Tõnisson wõtab oma ettepaneku tagasi. Kes on selle poolt, et ettepanek rahaasjanduse komisjoni anda, läbiwaatamiseks järgmise teispäewani aega andes? (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. — Asutaw Kogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

6. Eesti teaduste akadeemia seadlus — päewakorral. Hariduskomisjoni aruandja **W. Ernits**: Kuna see ettepanek juba waremalt on hariduskomisjonis olnud ja seal wastu wõetud, siis teen ettepaneku, et see eelnõu wõetaks Asutawas Kogus arutamisele ja mindaks I lugemisele üle.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Teaduste akadeemia asutamise wastu ei tihka ju keegi kõneleda. Mina ei tahaks ka selle wastu kõneleda, aga et meil nii palju muud teha on, siis oleksin selle wastu, et meie praegu seda tegema hakkame. Meil on praegu nii palju muud arutada ja korraldada, meil on jõudusid waja ülikooli ja muisse kohtadesse. Meil on tööjõududest suur puudus. Tahame meie teaduste akadeemia põhja panna, siis oleks see tunnistuseks, et meil jõudusid külluses. Tõepoolest on see aga teisiti: meil on tööjõududest just puudus, isegi kõigetarwilikumate tööde juures. Sellepärast awaldab see, nagu mingi otsitu mõju, kui meie nüüd teaduste akadeemia nii wara tahaksime asutada. Ei oleks sugugi laita, et keegi praktilise töö juurest teadusliku uurimise juurde asuks. Meil on aga juba akadeemiline ühing, kuhu on koondanud ennast akadeemilise haridusega isikud. Kui meil nüüd on töö korraldamise keskel neid, kellel on huwi tööd teha teaduslikul alal, siis oleks selleski asutuses tööjõudu tarwis, kellel on huwi töö wastu. (M. Kurs-Olesk, sd.: Wäga wähesed!) Meil on teised asutused, nagu Eesti kirjandusselts, kus tehakse wäga palju teaduslikku tööd ja kus weel rohkem tarwis teha oleks, kui jõudu on. Selles mõttes ei ole meil praegusel silmapilgul niisuguse suure asutuse loomine sugugi tarwilik, ja sellepärast pa-

nen mina ette selle asutuse korraldamist praegu mitte just kõrwale jätta, aga seisma panna ja ära wõtta teda tänasest päewakorrast.

Aruandja **W. Ernits**: Kõigepealt pean tähendama, et selle nime wõib ära jätta, mis tal praegu on ja asemele panna mõni teine, mis oludekohasem. Mis puutub sellesse, nagu oleks teaduste akadeemia wõistleja ülikooliga, siis ei ole see mitte nii. Ülikool on õpetamise asutus, kuna teaduste akadeemia uurimiste ja teaduste keskkohaks oleks. Sellepärast ei ole ka karta, et akadeemia teaduslikka jõudusid ülikooli juurest eemale tõmbab. Mis puutub akadeemilisse ühinguks, siis oleks see selleks liiga kitsas, et teaduste akadeemia kohuseid täita. See asutus on enam klubi laadi ja ei maksa temast pikemalt kõneleda. Sellepärast on teaduste akadeemial ülesanded ikkagi olemas, aga nime wõib ju muuta.

Juhataja **A. Birk**: On kaks ettepanekut tehtud: rhs. Ernits'i poolt — selle ettepaneku arutamisele üle minna ja rhs. Tõnisson'i poolt — see küsimus päewakorrast maha wõtta. Wiimane ettepanek on minu arwates kaugemalemine ja panen ta sellepärast esimesena hääletamisele. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on see päewakorra-punkt maha wõetud.

7. Kohtuministeeriumi väljaminekute eelarwe 1919. a. II poole kohta — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Baars**: Kohtuministeeriumi väljaminekute eelarwe 1919. aasta II poole kohta — rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Kohtuministeerium on oma väljaminekute eelarwe 1919. a. II poole väljaminekute kohta Asutawale Kogule sisse andnud. Sissetulekute kohta eelarwet ei ole. Rahaministeeriumi juures olew eelarwe-komisjon on selle läbi waadanud ja wäikeste muudatustega wastu wõtnud; see eelarwe on nii kokkühoidlikult kokku seatud kui wähegi võimalik, ja sellepärast panen mina ette selle ettepaneku I lugemisele üle minna.

Juhataja **A. Birk**: Ettepanek on tehtud otsekohe I lugemisele üle minna. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **K. Baars**: Nagu ma juba tähendasin, on see eelarwe väga kokkuhoidlikult kokku seatud: väljaminekuid on kokku 4.860.715 marka 10 penni. Kohtuministerium on, et oma väljaminekuid kokku hoida, isegi kohtunikud madalamale astmele seadnud, kui mõni teine ministerium oma üksikuid ametnikka. Selle tagajärjel on kohtuministerium oma ametnikud väga raskesse seisukorda pannud. Igatahes tulewad kohtuministeriumilt teised ettepanekud rahaasjanduse komisjoni, millest kohtunikkude ja kohtuametnikkude palgakõrgendus soowitaw. Kantselei kohta wõib öelda, et see eelarwe wäikselt on kokku seatud, niihästi rahukogudes, kui ka ringkonnakohtus. Muud

iseäralikku mul juurde lisada ei ole; wõib olla, kui selle küsimuse kohta soowib keegi seletust, siis olen walmis seletust andma.

Juhataja **A. Birk**: Siin tehakse ettepanek selle eelnõu teisele lugemisele üle minna. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Tänane Asutawa Kogu päewakord on läbi. Soowitakse järgmine koosolek ära määrata? Tehakse ettepanek, pidada järgmine koosolek reedel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Lõpetan Asutawa Kogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 6.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **A. Birk**.

Abisekretäär **A. Jürman**.